

Analyse | kraka

3. maj 2017

Nye adgangskrav til gymnasiale uddannelser kan især ramme unge fra socialt udsatte boligområder

Af Rasmus Bisgaard Larsen

Den nye gymnasiereform indebærer, at adgangskravene til gymnasiale uddannelser skærpes fra 2019. Fremover skal elever have et gennemsnit på mindst 5,0 af alle standpunktskarakterer og have bestået folkeskolens lovbundne afgangsprøver for at blive optaget på en 3-årig gymnasial uddannelse. Samtidig indføres et karakterkrav til den 2-årige HF-uddannelse. Dette notat ser på, hvordan adgangskravet påvirker unge fra socialt udsatte boligområder.

- Der har gennem de seneste år været en øget tendens til at unge fra socialt udsatte boligområder begynder på en gymnasial uddannelse. Fra 2009 til 2014 er andelen, som påbegynder en gymnasial uddannelse direkte efter deres grundskoleforløb steget fra 43 til 54 pct.
- Gennem samme periode ville det nye adgangskrav have afskåret knap 15 pct. af de unge fra de socialt udsatte boligområder, som påbegyndte en gymnasial uddannelse. Det er især elever fra HF og HHX, som ville blive ramt af karakterkravet.
- Fuldførelsesprocenten er mindre for elever, som ikke opfylder adgangskravene, end for elever, der lever op til kravene. Det er imidlertid stadig størstedelen af eleverne, der ikke opfylder adgangskravene, som fuldfører en gymnasial uddannelse.
- Tidligere undersøgelser har vist, at indkomstmobiliteten er faldet siden starten af 00'erne og at uddannelsesmobiliteten i Danmark i dag ikke er større end i USA. Når elever fremover skal leve op til højere karakterkrav for at blive optaget på en gymnasial uddannelse, så kan man risikere, at unge fra de socialt udsatte boligområder bliver afskåret fra at påbegynde en gymnasial uddannelse. Det kan føre til en reduktion i indkomst- og uddannelsesmobiliteten – og føre til at færre unge får mulighed for at udnytte deres fulde potentiale.

Kontakt

Vicedirektør
Jens Hauch
Tlf. 3140 7715
E-mail jeh@kraka.org

1. Baggrund: Det nye adgangskrav

Nye adgangskrav til gymnasiale uddannelser fra 2019

Gymnasireformen fra 2016 indebærer, at nye adgangskrav til de gymnasiale uddannelser træder i kraft fra 2019. Herefter skal en elev som udgangspunkt have et gennemsnit på mindst 5,0 i de afsluttende standpunktskarakterer i både 8. og 9. klasse samt bestå folkeskolens lovbundne afgangsprøver i dansk, matematik, engelsk og den fælles prøve i fysik/kemi, biologi og geografi for at blive optaget på en 3-årig gymnasial uddannelse. For at blive optaget på den 2-årige HF-uddannelse efter 10. klasse, skal eleven have et gennemsnit af standpunktskaraktererne på mindst 4,0 samt opnå mindst 2,0 i karaktergennemsnit i både dansk og matematik fra afgangsprøverne aflagt ved afslutning af 10. klasse. Der eksisterer dog en række undtagelser fra disse generelle regler. Detaljerne om adgangskravene er beskrevet i Boks 1.

Adgangskravet kan frasortere egnede unge

Hensigten med adgangskravet er, at unge, som optages på gymnasiale uddannelser, har forudsætningerne for at følge undervisningen og gennemføre uddannelsen. Som Kraka tidligere har vist, kan der dog være en risiko for, at adgangskravet vil frasortere elever, som kan fuldføre både en gymnasial og en videregående uddannelse.¹ Karakterkravet kan derfor være et upræcist redskab til at frasortere unge, som ikke formår at fuldføre en gymnasial uddannelse.

Adgangskrav kan ramme socialt skævt

Adgangskravet kan samtidig ramme socialt skævt, da der er en sammenhæng mellem folkeskolekarakterer og social baggrund. En gruppe, som særligt kan blive ramt, er unge fra de socialt udsatte boligområder, hvor der gennem de seneste år har været en stigning i andelen af 20-årige med en gymnasial uddannelse.² Adgangskravet kan dermed bremse den stigende tendens til at tage en gymnasial uddannelse blandt unge fra de socialt udsatte boligområder.

Unge fra socialt udsatte boligområder undersøges

I analysen undersøges elever bosat i områder på regeringens liste³ over socialt udsatte boligområder, som fuldførte et grundskoleforløb i årene 2009 til og med 2014. Det er omkring 1.000 unge om året. Analysen ser på, hvordan adgangskravet ville have påvirket de, som startede direkte på en gymnasial uddannelse efter deres grundskoleforløb. Boks 2 beskriver beregningsmetoden.

¹ Kraka (2016). *Karakterkrav på de gymnasiale uddannelser kan udelukke gode studerende.*

² BL (2016). *Eksplisiv stigning i antallet af studenter med ikke-vestlig baggrund i de udsatte boligområder.*

³ Transport-, Bygnings- og Boligministeriet (2016). *Liste over ghettoområder pr. 1. december 2016.* <https://www.trm.dk/da/publikationer/2016/liste-over-ghetoomraader>

Boks 1 De nye adgangskrav

Den daværende Venstre-regering indgik en bred aftale med Folketingets partier om en skærpelse af adgangskravene til de gymnasiale uddannelser.⁴ Fremover bliver kravet til uddannelsesparathed til de 3-årige gymnasiale uddannelser skærpet ved, at en elev skal opnå et gennemsnit på mindst 5,0 i afsluttende standpunktskarakterer i både 8. og 9. klasse. Karakterniveauet skal bekræftes ved folkeskolens afgangsprøver i 9. klasse ved, at eleven skal opnå et gennemsnit af de lovbundne prøver i dansk, matematik, engelsk og den fælles prøve i fysik/kemi, biologi og geografi på mindst 3,0. Hvis eleven har gået i 10. klasse, skal personen ligeledes opnå et gennemsnit på mindst 5,0 af standpunktskaraktererne i 10. klasse, men kan anvende den højeste afgangsprøvekarakter fra hver prøve i 9. eller 10. klasse, når det vurderes om personen opfylder kravet om mindst 3,0 i gennemsnitskarakter fra de lovbundne prøver. Hvis eleven ikke opfylder standpunktskarakterkravet i 8. klasse eller 9. klasse, men senere formår at løfte sig i hhv. 9. eller 10. klasse til at opfylde kravet, har eleven stadig mulighed for at komme ind på en gymnasial uddannelse.

Der er en række undtagelser, som gør det muligt at blive optaget på en 3-årig gymnasial uddannelse, selv om man ikke opfylder kravene til standpunkts- og afgangsprøvekarakterer:

- Hvis eleven opfylder minimumskravet på 5,0 i standpunktskarakterer, men opnår et gennemsnit på mellem 2,0 og 3,0 i de lovbundne prøver, er personen forpligtet til at gennemføre en vejledningssamtale. Herefter har eleven retskrav på optagelse på en ønsket ungdomsuddannelse.
- Hvis eleven opfylder minimumskravet på 5,0 i standpunktskarakterer, men opnår et gennemsnit på under 2,0 i de lovbundne prøver, kan personen optages på baggrund af en optagelsesprøve og en samtale.
- Hvis eleven ikke opfylder minimumskravet på 5,0 i standpunktskarakterer, men opnår et gennemsnit på mindst 6,0 i de lovbundne afgangsprøver, har personen retskrav på optagelse på en ungdomsuddannelse. Hvis eleven har et gennemsnit på under 6,0 i de lovbundne prøver, kan personen optages på baggrund af en optagelsesprøve og en samtale.

Det vil fremover være muligt at søge om optagelse på HF direkte efter 9. klasse. Her er kravet til standpunktskaraktergennemsnittet 4,0 i stedet for 5,0. For 10.-klasseelever som søger optagelse på HF skal vedkommende opnå et karaktergennemsnit på mindst 2,0 i de obligatoriske prøver efter 10. klasse i henholdsvis dansk og matematik samt en gennemsnitlig standpunktskarakter på 4,0 i både 9. og 10. klasse. Ligesom med de 3-årige gymnasiale uddannelser har en elev retskrav på optagelse på HF uanset standpunktskarakterer, hvis karaktergennemsnittet fra de lovbundne afgangsprøver er på mindst 6,0.

Ud over karakterkravene indeholder adgangskravene også en række krav til rettidig ansøgning om optagelse, aflæggelse af obligatoriske prøver, modtagelse af undervisning i 2. fremmedsprog, mv.

2. Flere unge fra socialt udsatte boligområder begynder i gymnasiet

Andelen af eleverne bosat i de socialt udsatte boligområder, som påbegynder en gymnasial uddannelse direkte efter de har afsluttet deres grundskoleforløb, er steget fra 43 til 54 pct.

Flere unge fra udsatte boligområder begynder i gymnasiet

⁴ Jf. Aftale mellem regeringen, Socialdemokraterne, Dansk Folkeparti, Liberal Alliance, Det Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti og Det Konservative Folkeparti om styrkede gymnasiale uddannelser.

fra 2009 til 2014, jf. Figur 1. Over samme periode er andelen steget med 5 pct.-point til 65 pct. for elever uden for boligområderne.

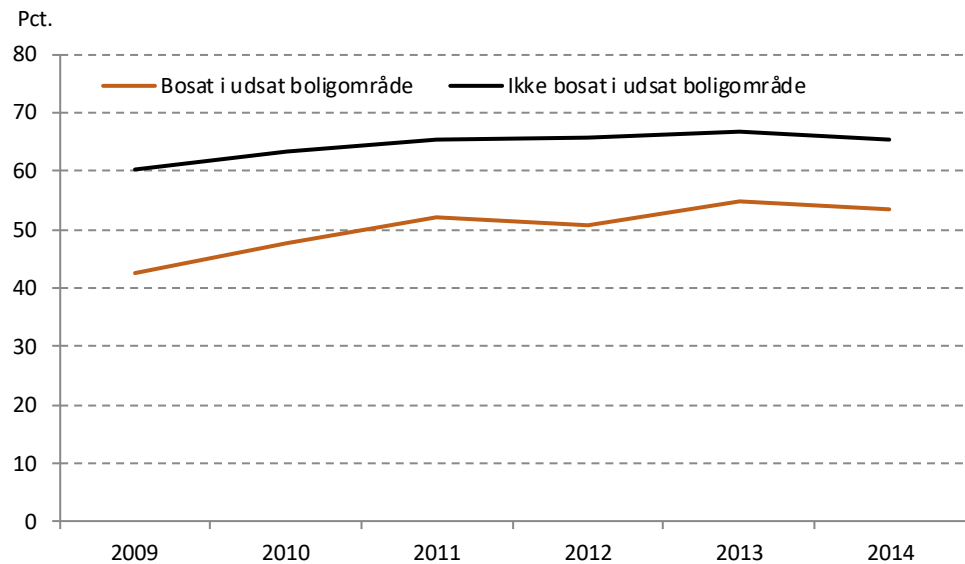
Fordele ved gymnasial uddannelse

Den øgede tendens til at tage en gymnasial uddannelse er som udgangspunkt en positiv udvikling, da højere uddannelse er forbundet med højere løn og beskæftigelse. Det er dermed et instrument til, at unge fra socialt udsatte boligområde kan bryde den sociale arv.

Ulemper ved gymnasial uddannelse

Fordelene ved at flere unge tager en gymnasial uddannelse skal dog stilles over for omkostningerne forbundet med uddannelsen. Endvidere er der en risiko for, at nogle unge tager en boglig uddannelse selv om en faglært uddannelse havde været mere passende for dem. Sidstnævnte er et forhold, som karakterkravet søger at adressere ved at højne det faglige krav til optagelse på de gymnasiale uddannelser.

Figur 1 Andel, som påbegynder en gymnasial uddannelse direkte efter deres grundskoleforløb, fordelt på bopælsområde

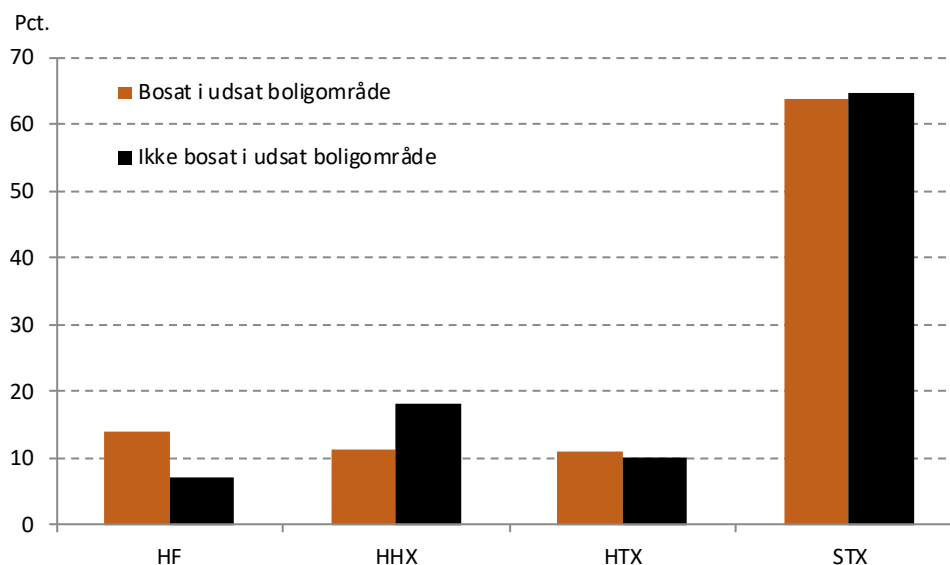

Anm.: Figuren viser andelen af elever, som starter på en gymnasial uddannelse (STX, HHX, HTX eller HF) direkte efter at have afsluttet deres grundskoleforløb.

Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik.

Fordelingen på de gymnasiale uddannelser er nogenlunde ens for elever bosat i og uden for de socialt udsatte boligområder, jf. Figur 2. Der er dog en tendens til, at elever fra områderne i højere grad vælger HF på bekostning af HHX.

Figur 2 Elever som påbegyndte en gymnasial uddannelse fordelt på retning, grundskoleårgangene 2009-2014

Anm.: Figuren viser fordelingen af elever, som starter på en af de gymnasiale uddannelser, der er inkluderet i analysen (STX, HHX, HTX eller HF) direkte efter at have afsluttet deres grundskoleforløb. Beregningen omfatter elever fra grundskoleårgangene 2009-2014.

Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik.

3. Adgangskrav rammer socialt udsatte boligområder hårdere

Karakterkravet rammer særligt unge fra socialt udsatte boligområder

De nye karakterkrav rammer særligt unge fra socialt udsatte boligområder, jf. Tabel 1. Knap 15 pct. af de unge fra de socialt udsatte boligområder, som påbegyndte en gymnasial uddannelse direkte efter grundskolen i perioden 2009-2014, ville ikke opfylde det nye karakterkrav. For unge bosat uden for områderne var det 6,5 pct., som ikke ville opfylde kravet.

Tabel 1 Andel af gymnasieelever, der ikke opfylder det nye karakterkrav fordelt på bopælsområde, grundskoleårgangene 2009-2014

	Pct.
Bosat i udsat boligområde	14,8
Ikke bosat i udsat boligområde	6,5

Anm.: Beregningen inkluderer kun unge, der er begyndt på en gymnasial uddannelse direkte efter deres grundskoleforløb. Der tages ikke højde for elever, som måtte blive optaget via en samtale og optagelsesprøve. Beregningen omfatter elever fra grundskoleårgangene 2009-2014.

Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik.

Karakterkravet kan påvirke indsats i grundskolen

Man skal tage hensyn til, at karakterkravet kan ændre adfærden blandt eleverne, hvilket påvirker deres karakterer. Karakterkravet kan motivere elever, som ikke opfylder karakterkravet, til at kæmpe hårdere for højere karakterer således, at de er sikret at komme ind på en gymnasial uddannelse. Dermed vil beregningerne overvurdere antallet af elever, som bliver udelukket fra en gymnasial uddannelse. Det er dog usikkert, hvor stor effekten er.

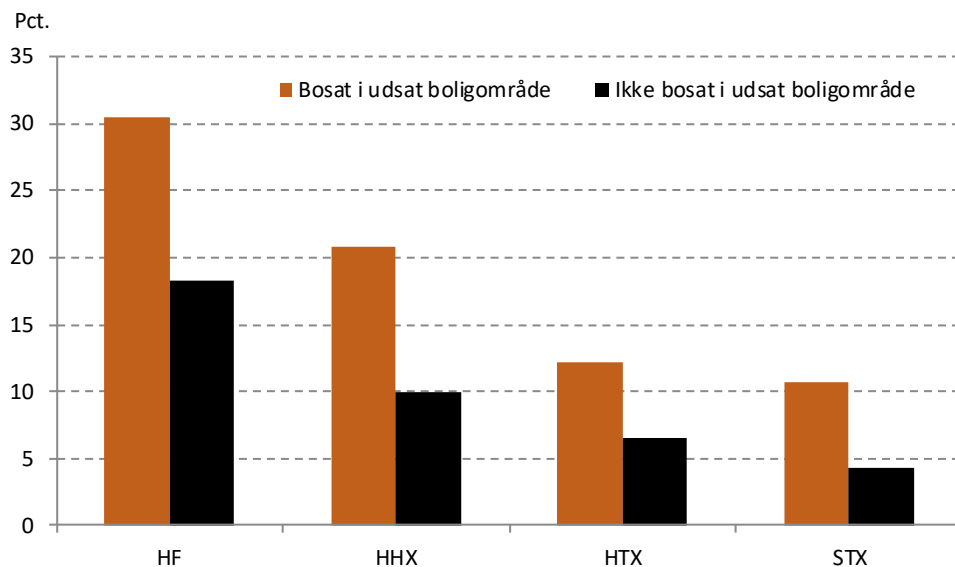
Stadig mulighed for optagelse uden at man opfylder karakterkrav

Reformen indeholder en mulighed for, at unge, som ikke opfylder adgangskravene, kan optages på baggrund af en optagelsesprøve og en samtale. Dette tager analysen ikke højde for, og antallet, som bliver udelukket ifølge beregningerne, skal derfor ses som en overgrænse for hvor mange, der bliver påvirket af de nye adgangskrav.

Effekt på alle uddannelsesretninger

Andelen, som bliver ramt af karakterkravene, er højere for unge i de socialt udsatte boligområder på tværs af alle gymnasiale uddannelser, jf. Figur 3. Det er dermed ikke kun forskelle i søgemønstre til de gymnasiale uddannelser, der medfører, at andelen, som ville blive ramt af karakterkravet, er højere blandt unge i de socialt udsatte boligområder.

Figur 3 Andel af gymnasieelever, der ikke opfylder det nye karakterkrav fordelt på uddannelsesretninger, grundskoleårgangene 2009-2014

Anm.: Beregningen inkluderer kun unge, der er begyndt på en gymnasial uddannelse direkte efter deres grundskoleforløb. Der tages ikke højde for elever, som måtte blive optaget via en samtale og optagelsesprøve.
 Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik.

Adgangskravet rammer især HF og HHX

Figur 3 viser dog også, at adgangskravet ikke rammer alle gymnasiale uddannelser lige hårdt. Det er især elever på HF, som ville blive ramt af karakterkravet på trods af, at karakterkravet til denne uddannelse er lempeligere mht. standpunktskarakterer. Her er det næsten en tredjedel af eleverne fra de socialt udsatte boligområder, som ikke opfyldte karakterkravet, mens andelen er 18 pct. for elever bosat uden for områderne. For HHX-elever er det godt en femtedel fra områderne, som ville blive ramt af adgangskravet, mens det er ca. 10 pct. uden for områderne.

Næsten alle elever opfylder karakterkravet til afgangsprøver

Det er særligt skærpelsen af uddannelsesparathedsvurderingen, som gør, at elever ikke lever op til de nye adgangskrav, jf. Tabel 2. Stort set alle elever, som påbegynder en 3-årig gymnasial uddannelse, opfylder adgangskravet på 2,0 i gennemsnit fra folkeskolens lovbundne afgangsprøver. Til gengæld er der flere af eleverne, som ikke opfylder kravet på 5,0 i afsluttende standpunktskarakterer: 16,5 pct. af eleverne fra de socialt udsatte boligområde, som påbegyndte en gymnasial uddannelse havde et standpunktskaraktergennemsnit under 5, mens det var 7,5 pct. for elever uden for områderne.

Tabel 2 Andel af gymnasieelever, der ikke opfylder standpunktskarakterkrav eller afgangsprøvekarakterkrav, grundskoleårgangene 2009-2014

	Under 5 i gns. standpunktskarakter	Under 2 i gns. afgangsprøvekarakter
	Pct.	
Bosat i udsat boligområde	16,5	0,4
Ikke bosat i udsat boligområde	7,5	0,0

Anm.: Tabellen viser andelen af elever, der påbegynder en gymnasial uddannelse, som havde et standpunktskaraktergennemsnit under 5,0 i 9. klasse (evt. 10. klasse) samt andelen, der havde et karaktergennemsnit under 2,0 fra de lovbundne prøver. Elever som ikke har aflagt alle de lovbundne prøver er ekskluderet (det er få elever i datasættet). Beregningen omfatter elever fra grundskoleårgangene 2009-2014.

Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik.

Fuldfører uddannelse selvom ikke opfylder nyt krav

58 pct. af gymnasieeleverne fra de socialt udsatte boligområder, som ikke opfyldte adgangskravet, fuldførte en gymnasial uddannelse, jf. Tabel 3. Til sammenligning fuldførte 85 pct. af eleverne fra de socialt udsatte boligområder, som opfyldte adgangskravet, en gymnasial uddannelse. Et lignende mønster ses for unge bosat uden for de socialt udsatte boligområder. Man kan dermed risikere, at adgangskravet vil afskære en del unge fra en gymnasial uddannelse på trods af, at flertallet af dem kan gennemføre uddannelsen. Problemet er dog relativt mindre i de udsatte boligområder, da fuldførelsesprocenten er lavere.

Tabel 3 Fuldførelsesprocent for unge, som påbegynder en gymnasial uddannelse, grundskoleårgangene 2009-2010

	Opfylder krav	Opfylder ikke krav
	Pct.	
Bosat i udsat boligområde	85,0	58,0
Ikke bosat i udsat boligområde	91,1	70,0

Anm.: Tabellen viser andelen af elever i hver gruppe, som afslutter en gymnasial uddannelse efter at have påbegyndt en gymnasial uddannelse. Elever som skifter fra en uddannelse til en anden inkluderes som havende fuldført en gymnasial uddannelse. Beregningen omfatter elever fra grundskoleårgangene 2009 og 2010.

Kilde: Egne beregninger på registerdata fra Danmarks Statistik.

Lille effekt på samlet fuldførelsesprocent

Den forholdsvist lille forskel mellem fuldførelsesprocenten for gruppen, som opfyldte adgangskravet, og gruppen, som ikke opfyldte adgangskravet, vil medføre, at effekten fra adgangskravet på fuldførelsesprocenten formentligt bliver lille. Hvis man lægger til grund, at fuldførelsesprocenterne er uændrede og alle som ikke opfylder karakterkravet ikke begynder i gymnasiet, ville den samlede fuldførelsesprocent stige fra 81 til 85 pct. for unge fra udsatte boligområder, mens den ville stige fra 90 til 91 pct. for unge uden for boligområderne.

4. Potentiel samfundsmæssig effekt af adgangskrav

Begrænsede resultater af tiltag til brug med social arv

Der er de seneste årtier gennemført en række tiltag, som sigter mod at bryde den sociale arv og forbedre udsatte børns mulighed for at klare sig i uddannelsessystemet. Ifølge Ploug (2017) er resultaterne imidlertid begrænsede. Forældrebaggrund har fx fortsat afgørende indflydelse på, hvem der gennemfører en lang videregående uddannelse.⁵

⁵ Ploug (2017). *Social arv og social ulighed*. 2. udgave.

kraka

Fald i indkomst- mobilitet og lav udd.mobilitet

Problemet med at bryde den sociale arv bekræftes af Krakas egne undersøgelser, som fx har vist, at indkomstmobiliteten siden starten af 00'erne er faldet og nu næsten er på niveau med USA.⁶ Ligeledes viser et studie fra Rockwoolfondens Forskningsenhed og nobelpris-modtageren Heckman, at uddannelsesmobiliteten i Danmark ikke er større end i USA.⁷

Dårligere mulighed for at udnytte potentiale

Når elever fremover skal leve op til højere karakterkrav for at blive optaget på en gymnasial uddannelse, så risikerer man, at knap 15 pct. af de unge fra de socialt udsatte boligområder bliver afskåret fra at påbegynde en gymnasial uddannelse. Det vil betyde, at færre unge fra udsatte boligområder får mulighed for at udnytte deres fulde potentiale ift. at læse på universitet. Potentielt kan det medføre en reduktion i indkomst- og uddannelsesmobiliteten.

⁶ Se Kraka (2016). *Den sociale mobilitet målt på indkomst er gået tilbage over de seneste godt ti år.*

⁷ Landerød og Heckman (2016). *The Scandinavian fantasy: The sources of intergenerational mobility in Denmark and the U.S*

Boks 2 Beregningsmetode

Beregningerne er baseret på registerdata fra Danmarks Statistik for grundskolekarakterer for elever, som har fuldført grundskolen (9. eller 10. klasse) i årene 2009 til og med 2014 (registret UDFK). Dermed indeholder datasættet kun karakterer givet efter 7-trins-skalaen. Karakterdatasættet indeholder ikke standpunktskarakterer fra 8. klasse for alle elever. Derfor anvendes standpunktskarakterer fra 9. klasse i stedet til at vurdere om elever er uddannelsesparate. For 10.-klasseelever benyttes standpunktskaraktererne fra 10. klasse. Benyttelsen af det seneste standpunktskaraktergennemsnit medfører, at elever, som forbedrer deres standpunktskarakterer til at opfylde det faglige krav, medregnes som havende opfyldt standpunktskarakterkravet.

For hver elev beregnes gennemsnittet af standpunktskaraktererne i 9. klasse og gennemsnittet af karaktererne fra de lovbundne 9.-klasseprøver. Derudover kontrolleres det om eleven har aflagt grundskolens obligatoriske 9.-klasseprøver (de lovbundne prøver og to prøver udvalgt ved udtrækning). Hvis eleven har gået i 10. klasse beregnes også standpunktskaraktergennemsnittet fra 10. klasse og karaktergennemsnittet i de lovbundne prøver, hvor den højeste karakter fra 9. eller 10. klasse i faget indgår. Desuden kontrolleres det om eleven har aflagt de obligatoriske 10.-klasseprøver, og gennemsnittet i fagene dansk og matematik fra disse prøver beregnes. Ud fra disse karaktergennemsnit beregnes det hvorvidt hver elev opfylder de forskellige karakterkrav til vedkommendes gymnasiale uddannelse som beskrevet i Boks 1. Elever med afgangsprøvekaraktergennemsnit mellem 2 og 3 inkluderes som, at de opfylder afgangsprøvekravet til 3-årige gymnasiale uddannelser.

Ud over karakterkravene og krav til aflægning af obligatoriske prøver indeholder adgangskravene krav til personlige og sociale forudsætninger, krav om rettidig ansøgning til gymnasial uddannelse, undervisning i 2. fremmedsprog, mv. Der kontrolleres ikke for disse krav.

Karakterdatasættet kombineres med et befolkningsdatasæt (registret BEF), som indeholder adressekoder for boligområder, hvilket gør det muligt at identificere personer, som bor i områder, som var på Transport-, Bygnings- og Boligministeriets liste over såkaldte ghettoområder per 1. december 2016. En elev klassificeres som værende opvokset i et socialt udsat boligområde, hvis personen boede i et område på ghettolisten den 1. januar i samme år som personen afsluttede sit grundskoleforløb.

Endeligt benyttes et uddannelsesforløbsdatasæt til at identificere personer, der har påbegyndt en gymnasial uddannelse i samme år, som de afslutter enten 9. eller 10. klasse (registret UDDA). Uddannelserne STX, HHX, HTX og HF er inkluderet i analysen, mens mindre gymnasiale uddannelser såsom IB eller FIF-kurser ikke er medregnet. Den tidligste gymnasiale uddannelse, en person har påbegyndt, inkluderes som en indikator for den gymnasiale uddannelse.